Opłatę pocztową uiszczono ryczałtem.

Цана асобнага нумару 20 грош.

БЕЛАРУСКАЯ ДОЛЯ

Выходзіць тры разы ў тыдзень.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12, m. 6).

Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 2 зл. Для заграніцы ўдвая даражэй.

Перамена адрэса 30 грошы.

Няпрынятыя ў друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукована га залежыць ад Рэдакцыі.

Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 гр., за радок пэтыту ў 1 шп

№ 11. Вільня, Серада, 4-га лютага 1925 г. Год I.

ГРАМАДЗЯНЕ! дамагайцеся для сваіх дзетак роднай беларускай школы!

Інтэрпэляцыі Беларускага Пасольскага Клюбу.

№ 135—да п. Міністра Унутраных Спраў—у справе **канфіскацыі нумару 21 „Сялянскае Праўды“** з 16.XI.24 г.

Камісар Ураду на м. Вільню сканфіскаваў № 21 „Сялянскае Праўды“ за стацьцю „Нацыянальны Рэвалюцыянізм“ і карэспандэнцыю з Докшыцкае гміны, Дунілавіцкага пав., зьмест якіх ніжэй падаем:

I. „Нацыянальны Рэвалюцыянізм.

Сярод польскага грамадзянства пануе пагляд на беларускае пытаньне, што пытаньне гэтае быццам то зьяўляецца не нацыянальным, а сацыяльным. Гэта гаворыць і польская лявіца, якая перакананa, што даволі беларускаму сялянству даць зямлю, і яно забудзецца аб сваей беларускасьці, і ахвотна кінецца ў абоймы „польскасьці“.

Што сацыяльны элемэнт іграе ў нашай справе вялікую вагу, аб гэтым ня можа быць ніякае спрэчкі. Але справа ў тым, што падыход лявіцы да гэтага пытаньня — аднабокі і нязгодны з істотай таго зьявішча, якое прадстаўляе беларускае *нацыянальне адраджэньне*.

Народ, у якім глыбака захаваны яго нацыянальныя асаблівасьці, — ня можа быць зьнішчаны. Нават тады, калі губляе сваю родную мову, ён не перастае жыць, і трэба толькі іскры, каб утоеная ў ім нацыянальная энэргія выявілася з выбуховай сілай. Так, ірляндцы даўно пераняли англійскі язык, блізу зусім забыўшыся свайго роднага, а тымчасам іх нацыянальная абасобленасьць ад запанаваўшых над імі англічан ня толькі ня счэзла, а, наадварот, давяла да запраўднае вайны, якая цераз сто з лішкам гадоў закончылася вызваленьнем Ірляндыі.

Ня зьнішчылі і беларускага народу ягоныя валадары, у працягу сталецьцяў забіраўшыя на службы сабе беларускую інтэлігенцыю, пераймаўшую чужую культуру і мову. Але прыйшоў час, і народныя масы збудзіліся з нацыянальнага сну. І прабуджэньне гэтае адбылося *выбухова—рэвалюцыйна*, пад грымоты расейскае палітычнае і сацыяльнае рэвалюцыі.

У Усходняй Беларусі адраджэнскі рух выліўся ў форме стварэньня ўласнае дзяржаўнае арганізацыі і шырокай культурна-нацыянальнай творчай працы. І гэтая самая рэвалюцыйная сіла нашага нацыянальнага руху, якая крышыла путы чужацкага панаваньня, *пасьля* здаваленьня сацыяльных дамаганьняў народу (—зямлі!) абярнулася ў сілу не руйнуючую, а *творачую*,—творачую культурныя цэннасьці. Найбольш характэрным з гэтага пагляду зьяўляецца стварэньне ў Менску — сучаснай сталіцы Усходняе Беларусі — *Беларускае Акадэміі Навук*.

Інакш стаіць справа на Захадзе. У Заходняй Беларусі, гдзе—пад уладай Польшчы—ня толькі не здаваляюцца нашыя сацыяльныя дамаганьні, але і нішчыцца нашая культура,—беларускі *нацыяльны* рух ніяк ня можа ўліцца ў русло мірнае творчае культурнае працы. Гэтая дарога перад ім *зачынена*. І вось, уся тая нацыянальная творчая энэргія, якая, пасьля выбуху яе, ператварылася ў культурную працу на Усходзе,—тут, на Захадзе, *расьце пад прэсам*, кондэнсуецца, згушчаецца і набірае ўсё больш і больш рэвалюцыйнае сілы.

Рэвалюцыйнае напружаньне ў Заходняй Беларусі мае пад сабой, бязспрэчна, і грунт сацыяльны, — і апошні ў гэты мамэнт выяўляецца з ня меншай сілай, як нацыянальны рэвалюцыянізм. Але той прыклад, які дае Усход, дзе іменна пасьля сацыяльнае рэвалюцыі пачаўся буйны расцьвет беларускага нацыянальнага руху, зьяўляецца найлепшым доказам, што і ў Заходняй Беларусі тыя, ці іншыя ўступкі сацыяльнага характару ніколі ня здолеюць аслабіць напружаньне нацыянальнага рэвалюцыянізму.

Мы затрымаліся тут на гэтым пытаньні затым, што ў складзе польскага ўраду робяцца перамены, якія пазваляюць спадзявацца ўступак з яго боку іменна сацыяльнага характару. Уваход у склад габінэту п. Грабскага нядаўнага лідэра „Вызваленьня“, п. Тугутта, як віцэ-старшыні ўраду, найлепш гэта пацьвярджае: бо-ж знамянітыя „тугуттаўскія“ законы аб мове беларускай у адміністрацыі і школе аказаліся пустым гукам і паказалі ясна, што ў *нацыянальным пытаньні* п Тугутт з сваімі „вызваленцамі“, як і ўся лявіца наагул (— праўда, без камуністаў), ідзе тым самым шляхам, як і ўсе другія польскія партіі—цэнтравыя і правыя.

Вось, у гэты мамэнт мы і лічым патрэбным асабліва адзначыць вагу беларускага *нацыянальнага рэвалюцыянізму*, якога не здаволяць ніякія дробныя сацыяльныя ўступкі з боку ўлады (—аб паважных уступках, ведама, няма што і казаць, бо іх ня будзе!). І далейшы націск польскае дзяржаўнасьці, іменна ў кірунку падаўленьня беларускіх нацыянальных імкненьняў, толькі будзе павялічываць іх сілу і адпорнасьць.

2. „Расправа самасудам.

(*Докшыцкая гм., Дунілавіцкага пав.*).

У в. Касьцюках, нашай гміны, уноч з 22 на 23 кастрычніка, паліцыя забіла ў хаце на сьмерць стрэламі з рэвальвера дэзэртыра, — жыхара гэтай вёскі, Уладзімера Касьцюка.

Нашая паліцыя добра знаець, што кожнаму чалавеку раней ці пазьней трэба адпраўляцца туды, гдзе няма „ні хворасьцяў ні сумаваньня“, дык і не клапаціцца перадаваць гэткае „bydła“ суду.

Тутэйшы.

Дзеля вышэйсказанага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра:

1) Ці маніцца зьняць арышт з № 21 „Сялянскае Праўды“?

Варшава, 4 сьнежня 1924 г.

№ 136 — да п. Міністра Унутраных Спраў — у справе **нарушэньня Дэлегата Ураду** на м. Вільню **арт. 104 Канстытуцыі.**

11 лістапада с. г. сэнатарам Багдановічам, як старшынёй Філянтрапійнага Т-ва, была пададзена п. Камісару Ураду на м. Вільню просьба аб дазволе ўладзіць на мэты прытулку лекцыю на тэму: „Праваслаўная Царква ў Польшчы, Расеі і заграніцай“.

Камісар Ураду разьвязаў гэту справу адмоўна. Пададзены ў гэтай справе рэкурс да Дэлегата Ураду таксама быў адкінуты.

Лічучы такое паступаньне Дэлегата Ураду і Камісара Ураду неабаснованым і нарушаючым арт. 104 Канстытуцыі, а так-жа абастраючым рэлігійныя адносіны на так-званых „Крэсах“, інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра:

1) ці ён гатоў даць выясьненьне, на якой падставе забаравілі сэнатару Багдановічу зрабіць лекцыю?

2) ці маніцца ўрад загадаць падлягаючым яму ўстановам даць дазвол на ўстройства лекцыі аб сказанай справе?

Варшава, 3 сьнежня 1924 г.

№ 137 — да п. Старшыні Рады Міністраў — у справе **перасьледаваньня і зачыняньня беларускіх народных школаў.**

Ня так даўно, бо толькі вясной сёлетняга году, Урад падаў у Сойм праекты т.-зв. языковых уставаў, якія, дзякуючы ўрадавым заходам, былі зацьверджаны нязвычайна хутка.

Яшчэ сьвежыя ў памяці ўражаньні ад самага способу правядзеньня гэтых уставаў, ад соймавае дыскусіі, урадавых заяваў, ды ад становішча, якое меншасьцёвыя клюбы занялі ў адносінах да сказаных уставаў. Добра памятны і той факт, што Урад, як і адносныя соймавыя дакладчыкі, стараліся пераканаць (каго?), што языковыя ўставы — гэта першы крок да паразуменьня з меншасьцямі, гэта крок у кірунку разьвязаньня нацыянальнага пытаньня ў Польшчы, згодна з Канстытуцыяй і абязываючымі трактатамі.

Тымчасам, ня гледзячы на гэтыя завярэньні і прыняцьце языковых уставаў, Урад распачаў перасьледаваньне беларускіх школаў. Ужо да 1 кастрычніка— абязываючага для школьнага ўставу тэрміну — Урад паруліўся зачыніць усе істнуючыя беларускія народныя школы, ператвараючы іх у школы польскія, ды звальняючы ці пераводзячы ў польскія школы беларускіх вучыцялёў.

Ніжэй падаем некалькі прыкладаў зачыняньня беларускіх народных школаў перад пачаткам 1924—25 школьнага году.

1. Школьны інспэктар Сьвянцянскага пав. зачыніў дзьве істнаваўшыя датуль беларускія школы ў вёсках Ялажычы і Кавалі. Повадам зьліквідаваньня беларускае школы ў в. Ялажыцы была быццам-то адсутнасьць у вучыцелькі Л. Чайкоўскай дастатачнага знаёмства з польскай мовай. Калі-б гэта было запраўднай прычынай, дык школьны інспэктар мог-бы ўзяць на яе месца другога, выкваліфікаванага вучыцеля, або перанесьці ў беларускую школу вучыцеля-беларуса з польскае школы. Калі народ пасьля закрыцьця беларускае школы не хацеў пасылаць сваіх дзяцей у польскую школу, дык школьны інспэктар пачаў накладаць кары грашмі.

2. Беларуская школа ў вёсцы Кавалі ператворана ў польскую такім способам, што талентных і в. здольных беларускіх вучыцялёў п. Сіняка і ягоную жонку п. школьны інспэктар перанёс у школу польска-літоўскую, а на іх месца выпісаў з Галіччыны двух польскіх вучыцялёў, каторыя зусім ня ведаюць роднае мовы дзяцей, якіх мусяць вучыць.

3. У вёсцы Сычавічах, Радашкоўскае гміны, Вялейскага павету, гэтак сама зьліквідавана беларуская школа праз назначэньне польскае вучыцелькі.

Гэтак Урадам зьліквідаваны апошнія 27 беларускіх народных школаў, істнаваўшых у мінулым годзе. Калі ў сувязі з гэтым усьвядомім сабе, што за

ўвесь час істнаваньня польскае ўлады зьліквідаваны да 400 беларускіх народных школаў, дык добра зразумеем, якімі зьяўляюцца адносіны польскага Ураду да беларусаў у Польшчы. Дык вось гэтыя адносіны, абапертыя на перасьледаваньні беларускіх школаў і спыняньні разьвіцьця беларускае культуры, маюць сваё адбіцьцё ў адносінах усяе беларускае інтэлігенцыі і беларускага люду да польскага Ураду і да ідэі польскае дзяржаўнасьці на беларускіх землях.

Дзеля вышэйсказанага інтэрпэлянты пытаюцца ў Пана Старшыні Рады Міністраў:

1) ці не гатоў ён зрабіць рэвізію палітыкі нацыянальнага ўціску і зрабіць адпаведныя вывады для сябе?

Варшава, 4 сьнежня 1924 г.

№ 138 — да п. п. Міністраў Справядлівасьці і Рэлігійных Вызнаньняў і Публічнае Асьветы — у справе **дзікога катаваньня дзяцей у школе** вучыцелем Ант. Горбачэвскім.

6 лістапада с. г. Беларускі Клюб падаў інтэрпэляцыю пад № 123 да п. Міністра Рэл. Вызн. і Публ. Асьветы, у якой былі пададзены факты надужыцьцяў вучыцеля Ант. Горбачэвскага над дзяцьмі ў польскай школе ў вёсцы Крышалоўшчына, Жухавіцкае гміны, Нясьвіжскага пав. У гэтай справе дагэтуль не праведзена зусім сьледзтва, а тым часам вучыцель-кат вядзе далей сваю гоцную асуджэньня працу фізычнага зьдзекаваньня над беларускімі дзеткамі. Вось падаем ніжэй зьмест пісьма маткі, 8-гадовая дачка якое была зьбіта чуць-што не да ўграты памяці:

„22 лістапада с. г. ў суботу была зьбіта дзяўчына 8 гадоў, Мар'я Бухавец, — сьпярша лінейкай, пасьля галавой аб сьцяну, а ўрэшце вучыцель, кінуўшы яе на зямлю, налёг ёй на галаву і пачаў біць кулакамі па хрыбце, пакуль дзіця не счарнела“.

Такім чынам, замест сьвятла, веды і культуры, польскія вучыцялі, кшталтам Горбачэвскага, нясуць на беларускія землі тэрор і катаваньне беларускіх дзяцей, забіваючы ў дзіцячых душах гуманітарныя пачуцьці і разьвіваючы злосьць, ненавісьць і помсту. Падобныя мэтады ўзгадаваньня беларускіх дзяцей ужываюцца першы раз на працягу ўсіх гістарычных пэрыядаў беларускага народу. Пад той час, як беларускі народ мае, дзякуючы Ураду, сотні безработных вучыцялёў з даўжэйшай практыкай і грунтоўнай пэдагагічнай падгатоўкай у духу найлепшых сусьветных пэдагогаў, — дзетак гэтага народу польскі Урад аддае на ўзгадаваньне катам, садыстам, для якіх месца — у вастрозе ці ў вар'яцкім доме, асобам, якім добры гаспадар ня даў-бы ўзгадоўваць і шчаняці. Калі-ж бацькі, дамагаючыся школы ў роднай мове, ня хочуць пасылаць дзяцей у польскую школу, дык школьныя інспэктары пачынаюць караць іх штрафамі. Творыцца бязвыхаднае палажэньне: або пасылаць дзяцей на маральнае і фізычнае катаваньне, або плаціць вялізарныя грошы, ці ісьці пад арышт.

Дзеля вышэйсказанага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. п. Міністраў:

1) ці ведама ім аб гэтых фактах?

2) ці маняцца ўраз-жа аддаць судовым уладам вучыцеля Горбачэвскага за катаваньне дзяцей?

3) ці маняцца забраць з беларускіх зямель польскіх вучыцялёў і на іх месца прыняць беларускіх вучыцялёў?

4) ці маняцца ўраз-жа адчыніць у вёсцы Крышалоўшчына беларускую школу, згодна з языковам уставам з 31.VII.24 г.?

Варшава, 4 сьнежня 1924 г.

№ 139—да п. Міністра Справядлівасьці—у справе **катаваньня паліцыяй** 60-летняга старыка Карпы Іскры.

Ня гледзячы на пададзеныя Ураду дарогай інтэрпэляцыяў факты масавага зьдзеку паліцыі і катаваньня люднасьці на беларускіх землях, злачынствы гэтыя робяцца органамі дзяржаўнае паліцыі і дагэтуль. Уначы з 7-га на 8-га лістапада с. г. дзяржаўная паліцыя ў м. Пружанах пры дзейным удзеле самога каманданта страшэнна скатавала 60-летняга старыка, Карпу Іскру, селяніна вёскі Арабнікі, Дабучынскае гміны, Пружанскага павету.

Падаем ніжэй зьмест скаргі, пададзенае пацярпеўшым Беларускаму Клюбу:

„4-га лістапада прывёз я для фэльчара А. Селецкага ў м. Пружанах воз гліны, за які дастаў ад фэльчара 3 злоты, і пад вечар вярнуўся да хаты, што можа пацьвердзіць уся вёска. Уначы з 4-га на 5-га лістапада с. г. кватэра фэльчара, як я пасьля даведаўся, была абрабавана няведамымі асобамі. 6-га лістапада ў маю хату ўвайшлі 4 паліцыянты з фэльчарам Селецкім, якія, перагрэсшы мяне і не знайшоўшы нічога кампрамітуючага, закавалі мяне ў кайданы і завялі на пастарунак паліцыі. Там пачалося з таго, чаго я, дажыўшы да 60 гадоў, ня бачыў і не даваў веры, каб чалавек-урадовец мог так катаваць другога чалавека. Насамперш фэльчар сказаў каманданту: „Тут не расейская паліцыя, дык дайце яму добра!“ Тады камандант так ударыў кулаком мне па твару, што я заліўся крывёй, а пасьля мяне ўпіхнулі ў другі пакой і пачалі біць на падлозе з крыкамі: „Уставай ты, стары халера, бальшавік, языком мусіш зьлізаць сваю кроў з падлогі“. Я ўжо быў мала прытомны, і памяць вярнулася, як мяне абмылі сьцюдзёнай вадой. Прымушалі мяне прызнацца да віны, а я прасіў забіць мяне, замест катаваць ганебна. Пасьля прымушалі бегаць па пакою ад аднаго да другога, і ад кожнага я даставаў па хрыбце; давалі піць гарэлку дый ізноў прымушалі прызнавацца да віны. Пасьля двойчы клалі мяне на падлогу і білі ў пяткі, ды йзноў загадвалі бегаць па падлозе; палажылі мяне на лаву, закрылі галаву кажухом і білі зялезнымі прутамі па пятах і нагах. Гэтак мучылі мяне да поўначы. Толькі наранішы ў пятніцу, з увагі на прыхільнае паказаньне служанкі фэльчара, я быў звольнены з капцюроў катаў — польскіх дзяржаўных урадоўцаў“.

Падаючы гэты факт праліваньня крыві беларускіх мужыкоў органамі дзяржаўнае ўлады, факт зьверскае расправы з безбаронным насяленьнем, факт, які кліча аб помсту, інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра:

1) ці маніцца аддаць судовым уладам каманданта паліцыі м. Пружанаў і паліцыянтаў, якія займаюцца ганебным катаваньнем беларускае люднасьці?

2) ці маніцца пацягнуць да судовага адказу фэльчара Селецкага за намаўляньне паліцыі да катаваньня Карпы Іскры?

Варшава, 10 сьнежня 1924 г.

№ 140—да п. Міністра Унутраных Спраў — у справе **самавольства дзяржаўнае адміністрацыі** на беларускіх землях.

Ня гледзячы на забясьпечаньне Канстытуцыяй права ўласнасьці і на даўнае ўжо вызваленьне сялян ад паншчыны, польскія ўлады на беларускіх землях усьцяж ламаюць правы тутэйшага насяленьня і ўводзяць у жыцьцё прост прыгонныя прынцыпы. Старасты і войты на беларускіх землях паступаюць, як неабмяжованы манарх, — да таго-ж манарх, які ня мае ніякіх кваліфікацыяў дзеля ўпраўленьня. Дык польская ўлада на беларускіх землях зьяўляецца сымвалам гвалту, беззаконьня, самавольства і дзікасьці. Насяленьне ўжо залішне адчувае гэта на кожным кроку і даходзе ўжо да выразных вывадаў, абапёртых на дазнаванай на кожным кроку крыўдзе. Гэтая крыўда беларускага насяленьня, у замену за якую яно ад дзяржавы ня мае нічога, зьяўляецца грунтам да шуканьня рэвалюцыйных дарог да паправы свайго лёсу, да вызваленьня з няволі, якая ўзмацоўваецца з кожным днём.

Дзеля ілюстрацыі вышэйсказанага падаем наступныя факты:

1) Войт гміны Сухаполі, староства Бельскае, 21./XI.-24. выдаў загад пад № 165 да солтыса вёскі Чапялі гэткага зьместу:

„Загадываю солтысу сабраць і прывезьці на пастарунак дзяржаўнай паліцыі ў в. Сухаполі 40 пудоў аўса і 30 пудоў сена для паліцэйскіх каней“.

2) Той-жа войт гмінны 28./XI.-24 г. пад № 448 даў солтысу в. Чапялі гэткі загад:

„На падставе пісьма Бельскага Староства, загадываю солтысу вызначыць заўтра, г. ё. 29-га лістапада с. г. (ў суботу) 60 падвод, якія зьявяцца ў вёску Крысі, Белавежскае гміны, к дарожнаму майстру Словіньскаму, дзеля перавозкі шабру на адрэзак шосэ Белы Лясок—Белавеж. Падводы—платныя, па 4 злоты за мэтр каменьня. Сьпіс падвод прыслаць дарожнаму майстру Словіньскаму“.

Трэба адзначыць, што каменьне гэнае трэба было вазіць за 25—30 кілямэтраў.

Вышэйшыя факты, якія гавораць аб надужыцьці ўлады старастай і войтам, не вымагаюць ніякіх тлумачэньняў, дык народ ня мог сьцярпець гэткага роду самавольства дзяржаўнае ўлады і 30-га лістапада пастанавіў:

„Вымаганых войтам 40 пудоў аўса і 30 пудоў сена бясплатна для каней паліцыі не даваць“.

Ня гледзячы на самавольнасьць загаду войта аб дастаўе бясплатнага фуражу для каней паліцыі, загад гэты пад страхам тэрору ўжо выпаўнены ў адносінах да сялян другіх вёсак Сухапольскае гміны.

Дзеля вышэйсказанага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра:

1) ці маніцца ён пацягнуць да карнае адказнасьці старасту і войта за надужыцьце ўлады?

2) ці маніцца загадаць спыніць забіраньне ў сялян іх уласнасьці і прымушаньне да прымусовае працы без адпаведнае заплаты?

3) ці маніцца ўраз-жа здаволіць прэтэнсіі пакрыўджанага насяленьня Сухапольскае гміны?

Варшава, 12 сьнежня 1924 г.

№ 141—да п. міністра ўнутраных спраў у справе **біцьця паліцыянтам** селяніна Арцёма Данілюка.

30 лістапада с. г. ў 8—9 гадз. вечара ў в. Махнатай, гміны Орля, Бельскага пав., быў пабіты паліцыянтам № 1037 селянін Арцём Данілюк. Бяз усякае прычыны паліцыянт некалькі разоў удэрыў Данілюка ў грудзі прыкладам ад карабіна —у часе, калі той стаяў каля сваей хаты разам з суседам Янкам Катом.

Дзеля гэтага інтэрпэлянты пытаюцца ў пана міністра: Ці ён маніцца загадаць дазнаньне ў гэтай справе і—пакараць паліцыянта № 1037 за пабіцьце селяніна?

Варшава, 12 сьнежня 1924 г.

№ 142 — да п. п. міністраў скарбу і ўнутраных спраў—у справе **надужыцьцяў пры спагоне падаткаў** у Мірскай гміне, Нясьвіжскага пав.

У Мірскай гміне, Нясьвіжскага павету, пры спагоне падаткаў і страхоўкі зроблены цэлы рад надужыцьцяў, якія падлягаюць угалоўнай кары. Усё мясцовае насяленьне абурана на гэтыя ўчыненьня над ім гвалту. Ніжэй падаем гэткія факты надужыцьцяў заступніка войта гміны, памоцніка сэкрэтара яе і паліцыі:

1. У палове лістапада сёл. году ў хату ўдавы Цьвіркі ў в. Азерск, Мірскай гм., прыбыў памоцнік сэкрэтара гміны, Пятрушка разам з солтысам вёскі і патрэбаваў у Кастуся Цьвіркі, хлапца 17 гадоў, заплаты страхавой складкі. Калі той адказаў, што нічога ня ведае, і што ў гэтай справе трэба зьвярнуцца да яго маткі, памоцнік сэкрэтара кінуўся на хлапца і пачаў сьцягіваць з яго боты, а калі гэта не ўдалося, — стаў біць хлапца кулаком па твару. Удэрыўшы Кастуся Цьвірку некалькі разоў, пам. сэкрэтара забраў коўдру і ўцёк з хаты. 2. У лістападзе гэтага-ж году ў кватэру Пазьняка ў м. Міры дзеля спагону падаткаў і страхавой складкі—разам на 64 злотых — прыйшлі заступнік войта, Прушкоўскі, пам. сэкрэтара, Пятрушка і паліцыянт Вонсач. З прычыны адсутнасьці гаспадара дому і браку гатоўкі, сын яго Ісак папрасіў, каб яны пачакалі з спагонам страхавога ўзносу да панядзелку, калі будзе прадана карова на пакрыцьце належнай сумы. Ня гледзячы на гэта, вышэйпералічаныя сэквэстратары пачалі забіраць рэчы, належачыя да сына Ісака, які пратэставаў проці незаконнай сэквэстрацыі (забіраньня маемасьці). Каб „успакоіць“ Ісака Пазьняка, сказаны Пятрушка ўдэрыў яго палкай па галаве, заступнік войта пачаў біць Пазьняка нагамі, а паліцыянт дастаў рэвальвэр і, цэлючыся ў яго, крычаў: „ня крычы!“... Сьведкамі гэтага варварства былі: Лейзар Гародзейскі, Р. Жэзьніцкі, М. Дылеўскі, Я. Савін, М. Чарняўскі і інш.

3. У чэрвені 1924 г. ў хату Янкі Секача ў в. Азерск прыйшоў заступнік сэкрэтара гміны, Пятрушка і патрэбаваў 2 мільёны марак на падатак ад спадчыны—за 1 дзесяціну зямлі, астаўшайся па сьмерці Ал. Палуянчык, якая памерла ў красавіку с. г. З прычыны адсутнасьці гаспадара дому сэкрэтар забраў кажух і пайшоў. Калі пасьля Янка Сякач зьвярнуўся да гміны па кажух, дык войт патрэбаваў у яго ўжо ня 2 мільёны марак, а 45 міл... Сякач ня меў пры сабе гэткай сумы поўнасьцяй, дык пам. сэкрэтара сказаў, што даруе яму 300.000 марак, і што даволі заплаціць 45,540,000 марак, якую суму Сякач і заплаціў, атрымаўшы квіт на 45,840,000 марак. Паквітаваньне гэтае, падпісанае толькі Пятрушкай і выданае 28 чэрвеня 1924 г. бяз нумару, гавора так:

„Урад Мірскай гміны атрымаў ад Янкі Секача дзяржаўнага падатку за 1923 г. 45.840.000 марак—за зямлю ў в. Азерскае Алены Палуянчык, астаўшайся яму па паказанай сьмерці. Пятрушка.

Аналізуючы вышэйпаданыя здарэньні, мімаволі ўзьнімаюцца гэткія пытаньні:

1. Дзеля чаго ад Секача патрэбавалі сьпярша толькі падатку са спадчыны, а квіт выданы за падатак зямельны?

2. Гэты зямельны падатак ня быў спагнаны ў сваім часе—ад самай уласьніцы зямлі.

3. Чаму падатніку „дараваны“ 300.000 марак, і хто пакрыў гэтую розьніцу?

4. Чаму квіт выданы бяз нумару і без подпісу войта.

Дзеля вышэйпаданага інтэрпэлянты пытаюцца ў паноў міністраў: 1) ці маняцца яны пацягнуць да ўгалоўнай адказнасьці вінных у гэтых надужыцьцях; 2) ці маюць загадаць строгую рэвізію касавых кніг у Мірскай гміне і праверыць, ці 28.VI—1924 г. была ўпісана на прыход сума 45.540.000 марак, ці сума 45.840.000 м.; 3) ці, у выпадку высьвятленьня фальшу ў справе „зямельнага падатку“, маняцца аддаць пад суд вінных?

Варшава, 16 сьнежня 1924 г.

№ 143—да п. міністра рэлігіяў і асьветы ў справе **невыкананьня школьнага языковага закону.**

У в. Вазёрка, Мірскай гміны, Нясьвіжскага пав., істнавала ў працягу 2-х гадоў беларуская пачатковая школа. У 1921 г. школьныя ўлады выслалі вучыцеля ў Кракаў на курсы паляністыкі, а беларускую школу перарабілі ў польскую. Назначаны ў гэтую школу вучыцель зусім ня ведаў беларускай мовы і—дзеля вялікіх пасьпехаў у навуцы ўжываў мэтад караньня,—папросту біў дзяцей.

У гэтым годзе, апіраючыся на законе 31 ліпня с. г., жыхары в. Вазёрка, маючай 85 дзяцей школьнага веку, пастанавілі ператварыць польскую школу ізноў у беларускую.

Адпаведнае прашэньне з просьбай зацьвярдзіць вучыцелем беларускай школы настаўніка, маючага ўсе патрэбныя кваліфікацыі і скончыўшага курсы палянiстыкі ў Кракаве, было пераслана 28 верасьня с. г. Нясьвіжскаму школьнаму інспэктару.

Ня гледзячы на гэта, інспэктар дагэтуль польскай школы не ператварыў у беларускую, як да гэтага абязывае істнуючы закон.

Дзеля вышэйпаданага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. міністра: 1) ці ён маніцца нарэшце прыступіць да выкананьня школьнага языковага закону 31 ліпня с. г.? 2) ці маніцца безадкладна загадаць школьнаму інспэктару ў Нясьвіжы перарабіць польскую школу на беларускую?

Варшава, 16 сьнежня 1924 г.

№ 144—да п. міністра скарбу — у справе **высокіх падаткаў.**

Вёска Пасынкі тэй-жа гміны, Бельскага пав., у часе сусьветнай вайны была зьніштожана зусім. Дагэтуль жыхары гэтай вёскі не здалелі адбудавацца. Ня кажучы ўжо аб дзяржаўнай дапамозе на адбудову в. Пасынкі, ад якой дагэтуль урад ухіляўся, трэба сьцьвярдзіць, што жыхары гэтай вёскі не карыстаюцца нават падаткавымі палёгкамі.

У сёлетнім годзе сялян в. Пасынкі аблажылі гэткімі падаткамі: 1. Зямельны падатак — 1131,62 зл.; 2. Падатак ад маемасьці—358,20 зл.; 3. Падатак ад скаціны—171,35 зл.; 4. Падатак дарожны—345,57 зл.; 5. Падатак зямельны гмінны — 294 зл. Разам—2.300,74 зл.

Да гэтага ўсяго трэба далічыць яшчэ страхоўку і паборы натурай. Сярэднім лікам на кожнага платніка выпадае каля 45 зл., а на паасобных падатнікаў, маючых 15 дзесяцін зямлі, сума

падаткаў даходзіць да 93.15 зл., апрача страхоўкі, якая становіць значны процант усіх падаткаў, узятых разам. Калі цяперашняе ападаткаваньне прыраўнуем да даваеннага,—дык акажацца, што цяпер селянін, ня гледзячы на ваенныя зьнішчэньні, павінен плаціць падаткаў на некалькі сотняў процантаў больш, як перад вайной. Гэткі стан рэчаў прыпамінае часы 17 сталецьця, калі, заместа сыстэмы падаткаў, панавалі — самаволя і зьдзірства. Самы ўжо спосаб спагону падаткаў з сялянства шляхам масавых сэквэстрацыяў маемасьці і інвэнтара сьведчыць аб тым, што падаткавая сыстэма пазбаўлена здаровых падставаў, а абаперта толькі на зьдзірстве з помачай грубай фізычнай сілы, якое даводзіць сялянскія гаспадаркі да руіны.

Дзеля вышэйпаданага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра: 1) ці маніцца ён спыніць руйнаваньне сялянскіх гаспадарак сэквэстрацыямі іх маемасьці і спагону гэткім шляхам церазмерных падаткаў? 2) ці маніцца абнізіць падаткі для сялян в. Пасынкі?

Варшава, 16 сьнежня 1924 г.

№ 145—да п. міністра Рэлігіяў і Асьветы—у справе **невыкананьня школьнага языковага закону.**

На падставе арт. 3 і 4-ага Школьнага Закону з 31 ліпня с. г. жыхары, м. Мір, Нясьвіжскага пав., пастанавілі адчыніць у мястэчку дзяржаўную народную школу з беларускай мовай навучаньня. Ня гледзячы на тое, што ўсе фармальнасьці былі выпаўнены, школьны інспэктар не зварачае ўвагі на дамаганьне мясцовага насяленьня—мець беларускую школу, сабатуючы гэткім чынам школьны закон.

Дзеля вышэйпаданага, інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра: 1) ці ён маніцца прыступіць да выкананьня закону з 31 ліпня с. г. і адчыніць беларускую школу ў м. Мір?

Варшава, 16 сьнежня 1924 г.

№ 146—да п. Старшыні Рады Міністраў — у справе **перацяжэньня падаткамі і грашавымі карамі** насяленьня в. Махнатай, зруйнаванай вайной.

Ня гледзячы на тое, што розум і справядлівасьць кажуць не перацяжаць падаткамі дробнага сялянства, зруйнованага ваенным пажарам, падатковыя ўлады зусім не зварачваюць на гэта ўвагі і вызначаюць падаткі, у некалькі разоў перавышаючыя даваенныя нормы.

Жыхары в. Махнатай, Арлянскай гміны, Бельскага павету, абложаны ў сёлетнім годзе наступнымі падаткамі: 1) Гмінны падатак—639.40 зл., 2) Зямельны павятовы, І-ая рата —296.80 зл., 3) ІІ ая рата — 296.80 зл., 4) 100 проц. ад аснаўнога зямельнага падатку І-ая і ІІ-ая раты—593.50 зл., 5) Павятовы падатак—296.80 зл., 6) Дарожны—464.40 зл., 7) Падатак ад скаціны—251 зл. Разам 2.838.80 зл.

Да гэтага ўсяго трэба дадаць яшчэ страховых аплат на суму каля 1.000 зл.

Для лёгкага зразуменьня, што гэтая сума зьяўляецца для сялян зусім непамерным цяжарам, падаем даныя аб матар'яльным стане гэтай вёскі:

Сяляне гэтай вёскі маюць разам 490 дзесяцін зямлі, у тым шмат няўжыткаў, а рэшта не належыць да зямель ураджайных, уся вёска разам мае ледзьве 40 каней і 80 штук скаціны. У часе сусьветнай вайны в. Махната была зьніштожана і дагэтуль яшчэ ня зусім адбудавалася. Усе стараньні насяленьня атрымаць дрэва на будоўлю і наагул дастаць дзяржаўную дапамогу на адбудову не дайшлі нічога. Пацярпеўшае насяленьне не атрымала лесу, а цяпер не атрымлівае таксама і дзяржаўных пазык, якія павінны былі-б выдавацца, на падставе адпаведнага закону.

Апроч вышэйпаданых падаткавых цяжараў, на сялян в. Махнатай накладаюцца яшчэ і грашовыя кары за непасыланьне дзяцей у польскую школу, якая знаходзіцца ў другой вёсцы. Гэтыя грашовыя кары накладаюцца нават за непасыланьне дзяцей у школу ў сьвяточныя дні. Гэтыя кары, а таксама кары за спазьненьне ў аплаце падаткаў, самыя падаткі і страхоўка ад пажару складаюць такую вялізарную суму для падатнікаў, што яны ня могуць заплаціць яе. З прычыны высокіх падаткаў, нясуимернасьці рынковых цэнаў, а таксама цяжкага эканамічнага стану, наступіла поўнае зьбядненьне вёскі.

Дзеля ўсяго вышэйпададзенага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Старшыні Рады Міністраў: 1) ці мае Ён зьменшыць падаткі: дзяржаўны, зямельны, ад маемасьці і павятовы? 2) ці мае правясьці рэформу гмінных падаткаў у мэтах іх зьмяншэньня? 3) ці мае пацягнуць да адказнасьці школьнага інспэктара за накладаньне грашовых караў за непасыланьне дзяцей у польскую школу ў дні праваслаўных сьвятаў? 4) ці мае загадаць, каб было спынена наагул караньне насяленьня за непасыланьне дзяцей у польскую школу? 5) ці мае пачаць выдаваць насяленьню в. Махнатай грашовых пазык на адбудову гаспадарак, зьнішчаных вайной?

Варшава, 18 сьнежня 1924 г.

№ 147—да п. Міністра Рэлігіяў і Асьветы — у справе **зачыненьня праваслаўнай царквы** ў вёскі Пасынкі, Бельскага Павету.

Ня гледзячы на тое, што арт. 111, 113 і 115 Канстытуцыі выразна кажуць, што рэлігійныя саюзы ўпраўляюца самі на падставе ўласных уставаў, што маюць права самастойна весьці свае ўнутраныя справы, і што ўсе жыхары Рэспублікі маюць права вольнага, як публічнага, так і прыватнага, вызнаньня свае веры,—польскі ўрад на кожным кроку прасьледуе праваслаўную царкву. Не кажучы ўжо аб справе арганізацыі найвышэйшых уладаў праваслаўнай царквы, польскі ўрад пазваляе сабе нават зачыняць цэрквы праваслаўныя—проці волі насяленьня.

Гэткім чынам была зачынена царква ў вёсцы Пасынкі, Бельскага пав. Не зважаючы на тое, што парафія (прыход) ў Пасынках лічыць каля 3.000 душ, не зважаючы на ўсільныя стараньні мясцовага насяленьня аб адчыненьні ізноў царквы, польскія ўлады не дазваляюць царкоўным уладам назначыць сьвяшчэньніка ў гэтую царкву.

Дзеля вышэйпаданага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра: 1) на якой падставе былі пагвалчаны арт. 111, 113 і 115 Канстытуцыі? 2) ці ён мае перастаць рабіць перашкоды назначэньню сьвяшчэньніка ў праваслаўны прыход у Пасынках?

Варшава, 18 сьнежня 1924 г.

№ 148—да п. Міністра Зямельных Рэформ — у справе **пераходу на хутары** в. Кушчыцы, Клецкай гм., Нясьвіжскага павету.

Пасьля пажару ў в. Кушчыцы, Клецкай гм., Нясьвіжскага пав., павятовы зямельны камісар запрапанаваў сялянам перайсьці на хутары — з тым, што Зямельны Ўрад прырэжа беззямельным і малазямельным хлебаробам зямлі з маёнтку Кушчыцы. Сяляне з поўным даверыем аднясьліся да прапазіцыі польскага ўрадоўца і выразілі згоду на правядзеньне пераходу на хутары. Ад таго часу прайшоў ужо цэлы год, большасьць сялян здалела ўжо—без урадовай помачы—з вялікім трудом адбудаваць свае хаты. І ў гэты час якраз выйшла пастанова Акружнога Зямельнага Ўраду ў Горадні—аб „комасацыі грунтаў“ в. Кушчыцы. Гэтая пастанова, а таксама ўсе зьвязаныя з ёй акалічнасьці,—а іменна: што беззямельныя ці малазямельныя сяляне не атрымаюць прырэзак зямлі,—змусілі сялян в. Кушчыцы ў лічбе 77 гаспадароў да падачы 23 лістападу 1924 г. ў Акружны Зямельны Ўрад заявы аб спыненьні ўсей справы пераходу на хутары, бо сяляне былі Зямельным Камісарам абаламучаны, не дастаўшы ніякіх прырэзак. Але, не зважаючы на гэты пратэст, а таксама інтэрвэнцыю Беларускага Клюбу з 9 сьнежня 1924 г., — Акружны Зямельны Ўрад у Горадні пачынае правадзіць пераход на хутары, не даючы нават ніякага адказу на пададзены прасіцелямі рэкурс.

У сваім рэкурсе сяляне падаюць гэткія матывы:

1. што лепшую зямлю з маёнтку Кушчыцы аддалі асаднікам, але не сялянам;

2. што сялянам вызначана зямля мала ўраджайная і ў недастатачнай дзеля вядзеньня самастойнае гаспадаркі сколькасьці, што вельмі цяжка адаб'ецца на малазямельных хлебаробах;

3. што гаспадаркі будуць замалыя, каб пракарміць вялікія сем'і;

4. што новаадбудаваныя хаты прышлося-б перанасіць на новыя мейсцы, што роўна другому пажару, дзеля чаго сяляне ня будуць у сілах загаспадарыцца.

Дзеля вышэйпрыведзенага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра: 1) Чаму Зямельны Камісар абаламуціў сялян в. Кушчыцы, абяцаўшы ім прырэзаць зямлі, калі гэта аказалася нязгодным з праўдай? 2) Чаму Зямельны Ўрад у Горадні правадзіць пераход сялян на хутары, не даючы прырэзак да паўнамерных гаспадарак? 3) Ці мае п. Міністар загадаць спыненьне ўсей вышэй сказанай камасацыі, як зусім пазбаўленай мэты — узмацненьня сялянскіх гаспадарак?

Варшава, 19 сьнежня 1924 г.

№ 149—Клюбаў: Украінскага, Беларускага, Незалежнай Хлопскай Партыі і Камуністычнай Пасольскай Фракцыі — да Паноў Міністраў Унутраных Спраў і Справядлівасьці—у справе нячуваных і нідзе ў Эўропе не практыкаваных **аблаваў на паслоў**, якія робяць **агенты дэфэнзывы**.

18 сьнежня с. г., пасьля памятнага паседжаньня Сойму, па якім рэакцыйная польская большасьць Сойму, з матываў кляcавых і нацыяналістычных, выдала адным махам 3 паслоў—украінскіх незалежнікаў і аднаго камуніста, дэфэнзыва, асьмеленая гэтай ня бывалай пастановай Сойму, акружыла ўсе выхады з Сойму сворай сваіх шпікоў і агентаў. Гэтыя шпікі ні на адзін крок не адступалі ад групы паслоў падпісаных групаў, якія каля 12 гадзіны ўначы пакінулі разам гмах Сойму. Сярод гэтай групы знаходзіліся і 4 выданыя дэпутаты.

Бачучы ў гэтым паступаньні агентаў яўную ўжо насьмешку над пасольскай нятыкальнасьцяй і свабодай наагул, ніжэйпадпісаныя выражаюць глыбокае і цьвёрдае перакананьне, што работніцкія і сялянскія масы ўсяго Польскага Гаспадарства зробяць належныя вывады з гэтых бясспынна даваных ім лекцыяў права парадку, дэмакратыі і пашаны да закону.

Аднагачасна падпісаныя пытаюцца ў паноў Міністраў Справядлівасьці і Унутраных Спраў, ці, запраўды, з іх ведама і па іх загаду зроблена была апісаная шпікоўска-паліцэйская аблава ўноч на 19 сьнежня—на апазіцыйных паслоў каля самага Сойму Рэчыпаспалітай...

Варшава, 19 сьнежня 1924 г.

№ 150 — сэнатараў Беларускага Клюбу — да п. п. Міністраў Скарбу і Рэлігіяў і Асьветы — у справе **церазмернага абцяжэньня падаткамі** насяленьня Нараўскай гміны, Бельскага пав.

Сяляне вёсак Іванава, Градочна, Даратынка, Качалы і Скарышава, Нараўскай гміны, Бельскага пав., надмерна перацяжоны падаткамі. Падаткі на 1924 г. складаюць:

I. В. Іванава:

1. Падатак маёнтковы — 158,49 зл.; 2. Падатак зямельны — 804,40 зл.; 3. Падатак гмінны — 368 зл.; 4. Падатак ад скаціны — 66 зл.; 5. Падатак дарожны — 224,38 зл.; 6. Страхоўка ад пажару 220 злот. **Разам 1.841,27 зл.**

Гмінны падатак быў пастаноўлены Гміннай Радай у разьмеры 20 грошаў ад моргу зямлі, але войт браў па 50 гр., на што меў дазвол павятовага Сойміку.

II. В. Градочна:

1. Падатак маёнтковы — 908,04 зл.; 2. Падатак зямельны — 517,90 зл.; 3. Падатак гмінны — 300 зл.; 4. Падатак дарожны — 219,09 зл.; 5. Страхоўка — 155,60 зл. **Разам 2.100,63 зл.**

III. В. Даратынка:

1. Падатак маёнтковы — 1.619,28 зл.; 2. Падатак зямельны — 389.68 зл. 3. Падатак гмінны — 215.50 зл. 4. Падатак ад скаціны — 84.60 зл. 5. Падатак дарожны — 170.80 зл. 6. Страхоўка—136.40 зл. **Разам 2616.26 зл.**

IV. В. Качалы:

1. Падатак маёнтковы — 566,74 зл. 2. Падатак зямельны — 363 зл. 3. Падатак гмінны — 117.50 зл. 4. Падатак ад скаціны — 52.10 зл. 5. Падатак дарожны — 72.72 зл. 6. Страхоўка — 103.30 зл. **Разам 1275.36 зл.**

V. **В. Скарышэва** абцяжона падаткамі ў гэткім самым размеры, як і вышэйпаказаныя.

Гаспадарка пералічаных вёсак была ў часе вайны зусім зруйнавана. Пасьля ваеннай катастрофы і пажару, які быў 1922 г., сяляне не здалелі і не маглі яшчэ падняць свае гаспадаркі да даваеннага стану. Недахват жывога інвэнтару і адпаведных матар'яльных засобаў не дазваляе ім стануць на ногі. І гэткія высокія падаткі, перавышаючыя даваенныя нормы, ня толькі перашкаджаюць ім у паправе іх быту, але папросту руйнуюць дабрабыт сялянства. Калі-ж яшчэ прыняць пад увагу неўраджай сёлетняга году, дык будзе зусім ясна, што сяляне ня могуць аплаціць усіх паказаных падаткаў — без вялікай крыўды для сябе і гаспадарчае руіны.

З гэтай прычыны сяляне вёсак: Іванава, Градочна, Даратынка, Качалы і Скарышэва ў лістападзе 1924 г. пастанавілі дамагацца:

1. звальненьня іх ад маёнтковага падатку, бо маюць вельмі ўбогую маемасьць, малыя гаспадаркі дый затым, што маёнтковы падатак не раўнамерна раскладзены;

2. зьмяншэньня зямельнага падатку, бо іх зямля залічана да I клясы, але запраўды ўсе яны маюць значна горшую зямлю,

3. звальненьня ці зьмяншэньня гміннага зямельнага падатку, бо гмінная рада пастанавіла браць па 20 гр. ад марга, а павятовы соймік самачынна павялічыў гэты падатак да 50 грош.;

4. звальненьня ад падатку ад скаціны, бо пасьля вайны маюць мала жывога інвэнтару, а падатак толькі затрымлівае натуральны прырост скаціны;

5. звальненьня ад дарожнага падатку, бо сяляне заўсёды нясуць гэтыя павіннасьці натурай — ці асабістай працай, ці з канём, дастаўляючы нават матар'ялаў для направы шляхоў;

6. звальненьня ад страхавых аплат, бо будынкі ў часе сусьветнай вайны, а таксама дзякуючы пажару ў 1922 г. — зьніштожаны, дзяржаўнай помачы на адбудову вёскі не атрымліваюць, адшкадаваньні ад P. D. Ub. Wz. (Дзяржаўны Страхавы Урад) у 1922 г. ня мелі ніякай рэальнай вартасьці, бо ацэнка будынкаў зроблена несправядліва — без паразуменьня з уласьнікамі будынкаў;

7. адчыненьня дзяржаўных беларускіх школаў з выкладаньнем польскай мовы, як прадмету.

З увагі на вышэйпаданае інтэрпэлянты пытаюцца ў п. п. Міністраў:

1) ці маняцца яны зьвярнуць увагу на дамаганьні насяленьня паказаных вёсак у справе ападаткаваньня?

2) ці маюць адчыніць дзяржаўныя беларускія школы, ці, можа, дазволіць на адкрыцьцё прыватных беларускіх школаў у паказаных вёсках?

Варшава, 15 сьнежня 1924 г.

№ 151—да п. міністра Скарбу — у справе **перацяжэньня падаткамі** сялян Нараўскай гм., Бельскага п.

Гаспадарка вёсак Пухлы і Цялушкі, Нараўскай гм., Бельскага пав., у часе вайны зусім заняпала. Насяленьне, выкінутае з сваіх сяліб, толькі цераз некалькі гадоў магло прыступіць да працы. Аднак-жа без грашавой дапамогі ня можа так хутка вярнуцца да даваеннага стану. Дык зусім зразумела, што сяляне паказаных вёсак ня ў сілах плаціць падаткі, якія сваімі разьмерамі значна перавышаюць даваенныя нормы.

24 гаспадары в. Пухлы, якія маюць па колькі маргоў зямлі, былі абложаны ў 1924 г. наступнымі падаткамі:

Зямельны падатак—152.75 зл.; маёнтковы — 1009 зл.; падатак ад скаціны — 105.90 зл.; гмінны падатак—112.50 зл. страхоўка—228.60 зл. Разам—1608.75 зл.

15 гаспадароў в. Цялушкі абложаны таксама падаткамі наступнага разьмеру:

Зямельны—184.75 зл.; 100% зямельнага падатку—184.75 зл.; гмінны падатак—143 зл.; дарожны падатак—60.92 зл.; падатак ад скаціны—61.90 зл.; маёнтковы—210 зл. Разам—845,32 зл.

Вышэйпаданыя сумы падаткаў сьведчаць, што ў сярэднім падаткавыя павіннасьці становяць некалькі сот процантаў даваенных нормаў. У сувязі з гэтым, сяляне, якія цяпер знаходзяцца ў

вельмі цяжкіх матар'яльных і гаспадарчых варунках, ня маюць ніякай магчымасьці аплаціць такія высокія падаткі без вялікай крыўды для сябе.

Дзеля вышэйшага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. міністра: 1) ці ведама яму аб усім, што вышэй падана? 2) ці мае ён зьменшыць падаткі сялянам Нараўскае гміны, або, можа—адрочыць іх на выгадны для падатнікаў час?

Варшава, 20 студня 1925 г.

№ 152—да п. Міністра Скарбу—у справе **абцяжэньня падаткам** ад маемасьці Яна Шлойды з вёскі Бор, Красьненскае гміны, Вялейскага пав.

У 1912 годзе Ян Шлойда, селянін вёскі Бор, Красьненскае гміны, Вялейскага пав., закупіў 12 дзесяцін зямлі па 25 рублёў за дзесяціну. Зямля гэтая была і ёсьць вельмі неўраджайная і прадстаўляе адны пяскі. Ня гледзячы на гэта, скарбовы ўрад у Вялейцы аблажыў Я. Шлойду падаткам ад маемасьці, дзеля аплаты раты якога ў ліку 37 зл. 87 гр. падатнік быў прымушаны прадаць апошняга кабана і гаўцу.

А ўся маемасьць Я. Шлойды—апрача зямлі—прадстаўляецца гэтак: 1 конь, 1 карова, 2 гавечкі, хата, гумно і хлеў. Дык вартасьць усяго меньня не дасягае 3.000 злотых.

Дзеля такога палажэньня справы Я. Шлойда зьвярнуўся да скарбовага ўраду з просьбай аб звальненьні ад падатку маёнтковага, які вызначаны яму няслушна. Скарбовы ўрад вярнуў яму паданьне без разгляду, тлумачучы гэта несваячаснай пасылкай яго.

Дзеля вышэйсказанага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. міністра: 1) ці ведама яму аб гэтым? 2) ці маніцца ён загадаць прыслухаючым органам зволініць Я. Шлойду ад маёнтковага падатку, якому той не падлягае?

Варшава, 20 студзеня 1925 г.

№ 153—да Міністра Скарбу—у справе **несправядлівага ападаткаваньня** жыхароў вёскі Грабоўцы.

Жыхары вёскі Грабоўцы, Арлянскае гміны, Бельскага пав., падалі ў Сойм заяву, у якой гэтак апісваюць свой гаспадарчы стан і падаткавыя цяжары:

„З прычыны сусьветнае вайны насяленьне вёскі Грабоўцы было прымушана кінуць свае гаспадаркі, а, вярнуўшыся цераз колькі гадоў бяз нічога, галоднае і ўбогае, знайшло свае будынкі і гаспадаркі ў зьнішчаным стане. Нэндза, голад, адсутнасьць страхі над галавой і нястача дапамогі зрабілі тое, што чвэрць насяленьня вымерла галоднай сьмерцяй.

У вёсцы лічыцца 848 дзесяцін зямлі, у тым 200 дзес. наўжыткаў, 200—пад зарасьнякам, 100 дз. ляжыць дзірваном, з прычыны нястачы інвэнтара і грошы, ды толькі 348 дзес. зямлі знаходзіцца пад упраўай. З прычыны таго, што зямля ўтраціла ўраджайную сілу, ураджаі бываюць надта слабыя. У 1924 годзе маем поўны неўраджай, так, што нават ні хваце хлеба для сябе, ня кажучы ўжо аб тым, што вясной зямля астанецца незасеяная. Закупка збожжа на пасеў немагчыма, няма грошы, няма чаго прадаваць, а прадажа апошняе каровы, набытай з такім трудом, пацягне за сабой неаблічальныя страты ў гаспадарцы.

Ня гледзячы на вышэйсказанае, на сялян узложаны непасільныя падаткі, якіх ніхто ня ў сілах заплаціць, а іменна:

1) падатак маёнтковы — 400 зл.; 2) падатак грунтовы—1.305 зл.; 3) 50% пад. грунтовага 653 зл.; 4) падат. грунтовы гмінны—776 зл.; 5) падатак за дамавую жывёлу—335 зл.; 6) падатак дарожны — 568,44 зл.; 7) страхоўка ад пажару — 749,80 зл. Разам—4.787,24 злот.

Апрача таго на сялян узложана кара па 10 злот. за разводку тытуну на ўласную патрэбу. На аплату гэтых падаткаў прыходзіцца прадаваць жывы інвэнтар, а самым аставацца бяз хлеба і бяз ніякага спадзяваньня на будучыню. Што датычыцца дарожнага падатку, дык гэта—крычачая крыўда, бо ўсе дарогі і так правяцца сялянамі, ды нават на шосы сяляне дастаўляюць бяз ніякае платы каменьні, жвір, ды нават бярвеньне і другія будаўляныя матэрыялы для мастоў.

Дзеля вышэйсказанага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра: 1) ці ведама яму аб гэтым? 2) ці маніцца ён абапёрці ападаткаваньне на істотных даходах сялян, даючы сялянству магчымасьць утрымаць сябе і свой гаспадарчы стан? 3) ці маніцца загадаць падлягаючым яму органам зьменшыць, ці адкласьці вызначаныя жыхарам вёскі Грабавец падаткі?

Варшава, 20 студзеня 1925 г.

№ 154 — да п. Міністра Справядлівасьці **ў справе надужыцьцяў** Курыльчука, Шпакоўскага і Шумскага.

2 красавіка 1924 году Беларускі Пасольскі Клюб падаў інтэрпэляцыю ў справе надужыцьцяў у Нясьвіжскім павеце, учыненых Курыльчуком, Шпакоўскім і Шумскім, якія адначасна выдавалі сябе за канфідэнтаў паліцыі.

У адказе з 4.VI.24 на гэтую інтэрпэляцыю Міністэрства Унутраных Спраў паведаміла, што вінаватыя ў надужыцьцях прыцягнуты да судовае адказнасьці.

Адпаведныя месцы гэтага адказу гавораць наступнае:

„Сьледзтва ў справах, абнятых 2 і 3 абзацам гэтага адказу, перасланы 23.III.1924 г. да сьледчага судзьдзі II рэвіру Нясьвіжскага павету, які 4.IV.1924 аддаў яго падпракурору III рэвіру Нясьвіжскага пав. Падпракурор скіраваў акты гэтых даходжаньняў у міравы суд у Нясьвіжы на прыналежнасьці.

„Сьледзтва ў справе, абнятай 1 абзацам адказу, закончанае 20. III. с. г., пакіравана да сьледчага судзьдзі II рэвіру Нясьвіжскага пав. Сьледчы суддзьдзя рэзалюцыяй сваёй з 20. III. с. г. паставіў М. Курыльчука, М. Шпакоўскага і Ф. Шумскага ў стан абвіненьня за параненьне Бейня, тасуючы да ўсіх, як папераджаючае срэдзтва, арышт. Пасьля справа 31. III. с. г. была пакіравана да падпракурора III рэв. пры Акружным Судзе у Навагрудку, які акты справы пераслаў у той-жа Акружны Суд з актам абвіненьня".

Міравы Судзьдзя ў Нясьвіжу двойчы клікаў пацярпеўшага В. Віньнічка, але не як пацярпеўшага, а першы раз, як абвінавачанага па ст. 262 К. К., а другі раз, як сьведку ў справе Курыльчука. Ня гледзячы на тое, што кожын раз на разгляд справы ў суд прыяжджала 14 сьведкаў, справу адкладалі, прычым абвінавачаны Курыльчук сказаў, што яшчэ 25 разоў будзе адкладацца, пакуль яго не апраўдаюць.

Вышэйсказанае сьведчыць аб тым, што, калі йдзе аб абарону пацярпеўшага насяленьня, дык справа стаіць на мёртвым пункце. Дзеля абяленьня вінных справу адкладаюць некалькі разоў, наражаючы сьведкаў на кошты і страту часу.

Дзеля вышэйшага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра: 1) ці ведама яму аб гэтым? 2) ці маніцца прысьпяшыць кару за надужыцьці, учыненыя „конфідэнтамі паліцыі"?

Варшава, 20 студзеня 1925 г.

№ 155—да п. Міністра Скарбу ў справе **церазмернага абцяжэньня падаткамі** насяленьня Марцінканскае гм., Гарадзенскага пав.

Масавыя скаргі насяленьня на перацяжэньні яго падаткамі і спагон падаткаў дарогай сэквэстрацыі маемасьці (нярэз неабходнага інвэнтара) сьведчаць аб тым, што справа ападаткаваньня стаіць на фальшывым шляху. Прынцыпова ўсякі падатак трэба браць з даходаў адзінкі ў разьмеры, не перавышаючым аплатнае здольнасьці плацельнікаў, значыць, ён павінен быць выплачаны з бягучых даходаў. Калі-ж гэтых бягучых даходаў не хватае на пакрыцьце падаткаў, і плацельніку шляхам сэквэстрацыі забіраюць апошняга каня (вёска Стара-Корніна, Арлянскае гм., Бельскага пав.,—забралі каня ў Аніс. Тамашыка), або іншы неабходны інвэнтар, — дык ясна, што ападаткаваньне пазбаўлена справядлівых надставаў скарбовасьці.

У 1924 годзе жыхары Марцінканскае гміны былі абкладзены падаткамі ў гэткім разьмеры:

I. Вёска Дэржэлі, мае 5 валок зямлі.

1) Падатак грунтовы—46.11 зл., 2) падатак ад дамовае жывёлы — 5,41 зл., 3) падатак ад дамовае жывёлы—126,80 зл., 4) падатак на кам. саюз — 51,88 зл., 5) падатак ад памешканьняў гм.—4,—зл., 6) падатак дадаток да грунтов. падатак—паўторны—118,12 зл., 7) падатак паўторны—59,40 зл., 8) падатак, залічка на падат. ад памешк.—27,30 зл., 9) падатак на аплату канцэл. гміны—0,30 зл., 10) падатак камунальны — 7,60 зл. 11) падатак, залічка на грунт. пад. — 17,15 зл. 12) падатак школьны—120,—зл., 13) падатак дарожны—48,—зл., 14) падатак паштовы—55,—зл. разам—687,67 злоты.

II. Вёска Мустэйні, 10 валок зямлі.

1) Падатку грунтовага I-ая рата — 2 зл. 90 гр., 2) пад. залічка падатку—35 зл. 92 гр., 3) пад. дадатак да панствовага пад.—146 зл. 20 гр., 4) пад. залічкі зварот. на грунтов. пад. — 35 зл. 6 гр., 5) пад. грунтовага II ая рата — 238 зл. 15 гр., 6) пад. грунтовага дадаткаў.—138 зл. 5 гр., 7) падвышкі ад грунтов. падатку—20 зл. 56 гр. 8) падатку школьнага — 240 зл., 40 гр., 9) пад. паштовага—110 зл., 10) пад. дарожнага—140 зл. 80 гр., разам — 1.102 зл. 63 гр.

III. Фальв. Маргевічы, 5 валок зямлі.

1) Падатак маёнтковы—702 зл., 2) пад. грунтовы—222 зл., 3) пад. дадатак да грунтовага—125 зл., 40 гр., 4) пад. ад даходу—58 зл. 21 гр., 5) пад. дарожны — 48 зл. 58 гр., 6) пад. школьны — 120 зл. 7) пад. паштовы—55 зл., разам—1.331 зл. 19 гр.

IV. Вёска Маргевічы.

1) Падатак грунтовы—147 зл. 8 гр., 2) падатак грунтовы — 53 зл. 50 гр., 3) пад. грунтовы—30 зл., 30 гр., 4) пад. ад памешк. — 56 зл. 42 гр., 5) пад. грунтовы—18 зл. 20 гр., 6) пад. дарожны — 154 зл. 70 гр., 7) пад. дарожны—37 зл. 42 гр., 8) пад. школьны—326 зл. 29 гр., 9) пад. грунтовы—256 зл. 60 гр.

Няслушнасьць і церазьмерная вышыня гэтых падаткаў плацельнікі тлумачаць гэтак:

1) Падаткі грунтовы і маёткавы церазьмерна абцяжаюць насяленьне, бо сяляне маюць толькі 10 проц. добрае зямлі, а рэшту зямлі прадстаўляюць няўжыткі; 2) Школьны падатак сьцягіваецца несправядліва, бо яны ня маюць дзяржаўных школаў; істнуючыя літоўскія школы ўтрымліваюцца Літоўскім Камітэтам і жыхарамі вёсак, у якіх школы знаходзяцца; 3) Гмінныя падаткі сьцягіваюцца несправядліва і церазьмерна, бо насяленьне ня мае нагляду і кантролю над гміннымі выдаткамі, якімі гаспадарыць сам войт, і якія вышэй за заможнасьць гміны; 4) дарожныя падаткі сьцягваюцца несправядліва, бо насяленьне на гэтую мэту дае бясплатна свае ўслугі ці то асабістай працай, ці дастаўляючы неабходныя матар'ялы ня толькі для дарог, але і для мастоў.

Дзеля вышэйсказанага інтэрпэлянты пытаюцца ў п. Міністра: 1) ці маніцца абсьледаваць стан заможнасьці гэтых вёсак і ападаткаваньне абаперці на даных аб даходах? 2) ці маніцца выдаць загады дзеля зьмяншэньня падаткаў, вызначаных памяненым плацельнікам?

Варшава, 20 студзеня 1925 г.

№ 156 — п. п. Міністраў Скарбу ды Рэлігійных Вызнаньняў і Публічнае Асьветы — у справе **церазмернага ападаткаваньня** жыхароў м. Орлі, Бельскага павету.

Ніжэй падаем зьмест паданьня жыхароў м. Орлі, Бельскага пав., прысланага ў Беларускі Клюб:

„Мы прымушаны прасіць нашых прадстаўнікоў у Сойме, каб учынілі крокі дзеля ўхіленьня несправядлівага ападаткаваньня, бо ў сёлетнім годзе нас засыпаюць падаткамі ў шмат вялікшай лічбе, чым у леташнім; хутка мы акажамся пазбаўленымі аплатнае здольнасьці; прыйдзецца распрадаць неабходныя рэчы, вопратку, падушкі, інвэнтар і нават скаціну.

Падаем сьпіс падаткаў, якімі мы былі абкладзены ў 1924 годзе:

1. Грунтовы падатак — дзяржаўны галоўны і павят. 100% ад гр. — 1390,80 зл. 2. Падатак ад дамовае жывёлы — 380,75 зл. 3. Спэцыяльн. дадатковая грунтов. складка — 85,30 зл. 4. Дарожная аплата — 397,26 зл. 5. Гмінны падатак — 582,89 зл. 6. Страхоўка ад пажару — 972,30 зл.—**Разам 3.809,30 зл.**

Да гэтага далучаецца маёнтковы падатак за 1924 г., паведамленьне аб якім кожын гаспадар дастаў асобна і які плоціцца па 2,50 злот. з дзесяціны зямлі.

Што датычыцца гміннага падатку, дык гмінная рада пастанавіла браць яго ў разьмеры 38 гр. з дзесяціны зямлі, а мы дасталі павесткі плаціць па 96 гр., бо так захацеў гмінны ўрад.

Бяручы пад увагу тое, што мы маем зямлі 610 дзесяцін, у тым 65 дзес. няўжыткаў, а рэшта належыць да мала ўрадлівых зямель, мы ў 1924 г. плацілі болей-меней па 10 злот. з дзесяціны, пад той час, як да вайны, у 1913 годзе, плацілі па 50 кап. з дзесяціны. Значыць, цяпер падаткі ў 7 разоў вялікшыя за перадваенныя. Пры гэтым ня трэба забываць, што перад вайной гаспадарка была ведзена нармальна, а цяпер, з прычыны нястачы інвэнтара і паваенная руіны, настаў упадак гаспадаркі і абядненьне сялянства. Раўнуючы да перадваеннага стану, маем толькі 25% жывога інвэнтара; да вайны ў Орлі было 135 сялянскіх гаспадарак; у часе вайны спалены 85 дамоў, асталося 50, з якіх уцалелі 30, а 15 адраманаваны сваімі сіламі, ды толькі 5 адбудаваны з дапамогай ураду (лесу дасталі 10 гаспадароў, з якіх 5, ня маючы грошы, не адбудаваліся). Гэтыя даныя паказуюць, што 63% насяленьня яшчэ ня маюць уласнага даху над галавой.

Гэты стан рэчаў сьведчыць аб тым, што мы ня ў сілах аплаціць гэткія высокія падаткі. Плацілі-ж падаткі, ці то прадаючы апошнюю гавечку, ці то хлеб, то сена, што выклікала вялікае абясцэненьне земляробных прадуктаў, падаткі-ж усьцяж узрасталі.

Калі справа йдзе аб самы спосаб спагону падаткаў, дык у гмінным урадзе нам загадалі падпісваць чыстыя бянкі заяваў аб маемасьці, якія пасьля гміна запаўняла, паводле свайго адуму, і гэтак маёнтковы падатак узрос да такой вышыні, як 2,50 зл. з дзесяціны.

Прымусовы спагон гэткае вялікае страхоўкі ад пажару, уведзенае бышцам то дзеля карысьці насяленьня, зьяўляецца адной з вялізарных падатковых бялячак, якой усе ахвота бы пазбыліся. Страхоўка гэткая вялікая, што, замест дабрадзейства, мы бачым у ёй адно толькі кару, уведзеную законам.

Апрача пералічаных падатковых цяжараў, школьныя ўлады накладаюць вялікія штрафы грашмі або арышт за адсутнасьць дзяцей у школе, зусім не рахуючыся з тым, якія прычыны выклікалі тую адсутнасьць. Добра разумеем жаданьне п. школьнага інспэктара спаганяць з нас магчыма больш грошы на ўстройства бібліатэк, ці на другія патрэбы інспэктарату, але на гэта трэба знайсьці другія законныя спосабы, бо гэты спосаб — мала чэсны і балюча для нас крыўдны. Паміма ўсяго гэтага, нас прымушаюць даваць падводы вучыцялём, якія сабе разьяжджаюць то на „зьезд", то на „огніско", то да места ў прыватных справах.

У сувязі з вышэйсказаным, а такжа жадаючы вучыць нашых дзяцей у матчынай мове, просім Клюб паруціца, як мага, дзеля адкрыцьця для нас беларускае школы.

Спадзяючыся, што гэтая просьба, датыкаючая вышэйпаданых спраў, ня будзе „замаўчана", просім аб энэргічнае заступніцтва і абароны нашага лёсу".

Дзеля вышэйсказанага інтэрпэлянты пытаюцца ў паноў Міністраў: 1) ці маніцца прыняць пад увагу гаспадарчы стан насяленьня м. Орлі і адпаведна зьменшыць падаткі? 2) ці маніцца даць насяленьню беларускую школу дзеля навучаньня яго дзяцей у матчынай мове?

Варшава, 20 студзеня 1925 г.

Рэдактар-Выдавец **Антон Пракапеня.**

Друкарня **Н. Левін і Сын**, Вільня, Нямецкая 22.